

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кафедра загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Декан агробіологічного факультету
Оксана ТОНХА
2023 р.

"СХВАЛЕНО"
на засіданні кафедри загальної екології, радіобіології
та безпеки життєдіяльності

Протокол № 9 від " 19 " квітня 2023 р.

Завідувач кафедри
Алла КЛЕПКО

"РОЗГЛЯНУТО"
Гарант ОПІ Садівництво і виноградарство
Іван ФЕДОСІЙ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Спеціальність: 203 «Садівництво, плодоовочівництво виноградарство»

Освітній ступінь: «Бакалавр»

Освітня програма: «Садівництво, плодоовочівництво і виноградарство»

Факультет: агробіологічний

Розробники: доцент, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Бондарь В.І., старший викладач, кандидат сільськогосподарських наук Сальнікова А.В.

Київ – 2023 р.

Опис навчальної дисципліни

«Безпека праці та життєдіяльності»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	201 «Агрономія»	
Освітня програма	Агрономія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкові компоненти ОПП за рішенням вченої ради університету	
Загальна кількість годин	60	
Кількість кредитів ECTS	2	
Кількість змістовних модулів	2	
Курсовий проект (за наявності)	відсутній	
Форма контролю	залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	Денна	Заочна
Рік підготовки	2	3
Семестр	3	5
Лекційні заняття	8 год	2 год.
Практичні, семінарські заняття	7 год	2 год
Лабораторні заняття		
Самостійна робота	45 год	56 год
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	1 год	
Самостійної роботи студента	3 год	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Безпека праці і життєдіяльності» є теоретико - практична підготовка спеціалістів спроможних на основі отриманих знань та навичок забезпечити власне тривале повноцінне життя в суспільстві, що динамічно змінюється, та розпізнавати і проводити в життя заходи по забезпеченню безпеки життєдіяльності серед підлеглого виробничого персоналу в повсякденних умовах життя та за умов надзвичайних ситуацій. безпеку.

Завдання курсу передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийняттого ризику.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ✓ структуру життєдіяльності, взаємозв'язок умов життєдіяльності та оточуючого середовища, проблеми життєдіяльності та шляхи їх вирішення;
- ✓ загальні визначення “безпеки”, фактори, що їх обумовлюють, зокрема спосіб життя, умови життя, фактори довкілля та виробничого середовища;
- ✓ ризики виникнення аварій, катастроф, небезпечних ситуацій у побуті, виробництві, медицині, економіці, міжлюдських та міждержавних відносин;
- ✓ правові та законодавчі документи з безпеки життєдіяльності (державні та міжнародні);
- ✓ концепцію допустимого ризику;
- ✓ джерела техногенної, природної, екологічної, біологічної та соціальної небезпек;
- ✓ засоби та методи забезпечення безпеки життєдіяльності;
- ✓ класифікацію надзвичайних ситуацій та причини їх виникнення, характеристику вражаючих факторів;
- ✓ складові захисту людини на індивідуальному та колективному(державному) рівнях;
- ✓ засоби та заходи першої до лікарської допомоги собі та постраждалим;
- ✓ структуру та завдання національної системи забезпечення безпеки;
- ✓ зміст нормативно-правових документів з проблеми безпеки життєдіяльності населення України.

вміти:

- ✓ розпізнавати за різними ознаками явну та потенційну небезпеку;
- ✓ оцінювати дію небезпечних факторів оточуючого середовища;
- ✓ враховувати різні за походженням джерела небезпеки при проведенні заходів по забезпеченню безпеки життєдіяльності;
- ✓ оцінювати наслідки надзвичайних ситуацій, робити висновки та розробляти пропозиції направлені на забезпечення безпеки життєдіяльності;
- ✓ прогнозувати наслідки небезпечних ситуацій, аварій;
- ✓ проводити просвітницьку діяльність з населенням з питань безпеки життєдіяльності;
- ✓ надавати першу до лікарську допомогу потерпілому;
- ✓ використовувати засоби індивідуального захисту, сховища, протирадіаційні укриття для забезпечення безпеки людей в умовах надзвичайних ситуацій;
- ✓ планувати заходи з безпеки життєдіяльності використовувати нормативно-правові документи з безпеки як за умов повсякдення так і за умов надзвичайних ситуацій.

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати фахові спеціалізовані складні задачі та практичні проблеми професійної діяльності у садівництві і виноградарстві або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується комплексністю та визначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 8. Навички здійснення безпечної діяльності

ЗК 10. Здатність працювати у команді

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 9. Здатність оцінювати і забезпечувати якість виконуваних робіт

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 4. Порівнювати та оцінювати сучасні наукоо-технічні досягнення у галузі садівництва та виноградарства

ПРН 16. Організовувати результативні і безпечні умови роботи

ПРН 17. Володіти знаннями і навичками необхідними для вирішення виробничих завдань, пов'язаних з виробничою діяльністю.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Принципи забезпечення життєдіяльності

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.

Ризик як кількісна оцінка небезпек

Об'єкт та предмет безпеки життєдіяльності (БЖД). Основні завдання нари про безпеку людини, історія її розвитку. Концепція БЖД. Життєдіяльність як фізіологічно-структурне поняття, її суть, взаємозв'язки та взаємозалежності. Багатогранність діяльності людини, її структура та характерні ознаки. Взаємозв'язок життєдіяльності з навколишнім середовищем в системі "людина — середовище — діяльність". Принципи забезпечення життєдіяльності. Основні поняття та визначення БЖД. Теоретичні положення БЖД, їх філософська основа. Сучасні проблеми життєдіяльності.

Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки

Небезпека в будь – якій сфері діяльності має кількісну характеристику та залежність від багатьох чинників, які постійно змінюються в часі. Одним з найбільш характерних проявів небезпеки є ризик. Ризик дії чи ризик без дії в тій чи іншій формі є наявним в 90% причин аварій травм на виробництві.

Поняття про ризик. Види ризиків. Характеристики ризиків. Методи визначення ризиків. Фактори ризику для здоров'я. Екологічний ризик. Класифікація ризиків. Прийнятний ризик. Шляхи управління ризиками. Методи аналізу небезпек.

Тема 3. Людина як цілісна біологічна система

Людина - відкрита біоенергетична та духовно-інформаційна система. Єдність систем та цілісність організму людини. Гомеостаз. Внутрішній і зовнішній вплив на організм людини. Захисні властивості людського організму. Імунітет. Адаптація. Надійність фізіологічних систем людини. Роль сприйняття в оцінці небезпек за допомогою зорового, слухового, нюхового, смакового аналізаторів, тактильної, больової і температурної чутливості.

Тема 4. Техногенні небезпеки та їхні наслідки

Надзвичайні ситуації. Загальні визначення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф. Класифікація надзвичайних ситуацій. Природні, техногенні, соціально-політичні, комбіновані надзвичайні ситуації. Аварії та катастрофи. Екологічні наслідки надзвичайних ситуацій.

Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини. Характеристика класів небезпеки згідно із ступенем їхньої дії на організм людини. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі

виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за хімічною безпекою. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах та вимоги до їхнього розміщення і розвитку. Захист приміщень від проникнення токсичних аерозолів. Організація дозиметричного й хімічного контролю

Тема 5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

Соціальні надзвичайні ситуації, причини їх виникнення та наслідки. Конфлікти. Соціально-політичні конфлікти. Терористичні акти. Війни та революції в історії людства. Соціальні небезпеки та їх роль у формуванні здоров'я. Групи ризику та девіантної поведінки. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види напруження. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, що знаходяться в районі НС.

Змістовий модуль II Організаційно-функціональна структура та методологія безпеки

Тема 6. Вплив якості продукції садівництва і овочівництва на здоров'я людини.

Вибір еколого безпечних стратегій виробництва продукції овочівництва і плодівництва

Значення вітамінів, мінералів та клітковини для здоров'я людини. Можливий вміст у продукції садівництва та овочівництва забруднюючих речовин. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини, зокрема, залишків пестицидів, важких металів, нітратів, мікотоксинів, тощо.

Тема 6. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.

Система захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру є складовою частиною системи забезпечення національної безпеки і являє собою систему загальнодержавних заходів, які реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту, підпорядкованими їм силами та засобами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, добровільними формуваннями, що забезпечують виконання організаційних, інженерно-технічних, протипожежних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів у сфері запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС

Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Спеціальні об'єктові навчання і тренування. Функціональне навчання керівних працівників і фахівців, які організують та здійснюють заходи у сфері цивільного захисту.

Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкту господарювання.

Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.

Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах. Сутність і особливості оперативного управління за умов виникнення НС. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в НС

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Принципи забезпечення безпеки життєдіяльності людини												
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек	7	1	1			5	7					7
Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	8	1	1			6	7,5	0,5				7
Тема 3. Людина – відкрита біоенергетична система.	8	1	1			6	7,5	0,5				7
Тема 4. Техногенні небезпеки та їхні наслідки	8	1	1			6	7,5		0,5			7
Тема 5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.	6	1	0,5			5	7,5		0,5			7
Змістовий модуль II Організаційно-функціональна структура та методологія безпеки												
Тема 6. Вплив якості продукції садівництва і овочівництва на здоров'я людини. Вибір еколого безпечних стратегій виробництва продукції овочівництва і плодівництва	8	1	1			6	8	0,5	0,5			7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 7. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	8	1	1			6	7,5	0,5				7
Тема 8. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення. Управління силами та засобами ОГ під час НС	7	1	0,5			5	7,5		0,5			7
Усього годин	60	8	7			45	60	2	2			56

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено робочим навчальним планом	

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практична робота 1. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини.	0,5
2	Практична робота 2. Інфекційні захворювання. Правила поведінки населення при проведенні ізоляційно-обмежувальних заходів. Визначення рівня метеочутливості людини	1
3	Практична робота 3. Визначення основних психофізіологічних властивостей людини та їх вплив на безпеку	1
4	Практична робота 4. Аналіз безпеки під час роботи зі шкідливими та вибухопожежонебезпечними речовинами. Хімічна безпека у сільському господарстві	1
5.	Практична робота 5. Соціальне середовище. Визначення рівня стресостійкості, а також визначення типів поведінки особистості у конфліктній ситуації	1
6	Практична робота 6. Визначення впливу якості продукції садівництва і овочівництва на здоров'я людини.	1
7	Практична робота 7. Екологічна оцінка ризику. Визначити екологічну оцінку ризику застосування пестицидів у різних кліматичних зонах України.	1
8	Практична робота 8. Правила поведінки при виникненні надзвичайних ситуацій	0,5
Всього		7

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	

7. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
1	Практична робота 1. Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини.	3
2	Практична робота 2. Інфекційні захворювання. Правила поведінки населення при проведенні ізоляційно-обмежувальних заходів. Визначення рівня метеочутливості людини	3
3	Практична робота 3. Визначення основних психофізіологічних властивостей людини та їх вплив на безпеку	3
4	Практична робота 4. Аналіз безпеки під час роботи зі шкідливими та вибухопожежонебезпечними речовинами. Хімічна безпека у сільському господарстві	3
5	Практична робота 5. Соціальне середовище. Визначення рівня стресостійкості, а також визначення типів поведінки особистості у конфліктній ситуації	3
6	Практична робота 6. Визначення впливу якості продукції садівництва і овочівництва на здоров'я людини.	3
7	Практична робота 7. Екологічна оцінка ризику. Визначити екологічну оцінку ризику застосування пестицидів у різних кліматичних зонах України.	3
8	Практична робота 8. Правила поведінки при виникненні надзвичайних ситуацій	3
9	Вивчення тем, що виносяться на самостійне опрацювання	10
10	Написання рефератів і доповідей	6
11	Підготовка до підсумкової атестації.	5
	Всього	45

8. Зразки контрольних питань, комплектів тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

1. Дисципліна «Безпека життєдіяльності», її предмет, об'єкт та завдання.
2. Що таке безпека життєдіяльності. Класифікації небезпек.
3. Значення психофізіологічних особливостей людини у забезпеченні безпеки її життєдіяльності.
4. Розкрийте суть психофізіологічних небезпек.

5. Розкрийте суть біологічних небезпек.
6. Емоції, спілкування та комунікабельність – їх значення для забезпечення безпеки людини.
7. Характеристика головних аналізаторів людини та їх значення для забезпечення безпеки людини.
8. Техногенні небезпеки та їх наслідки, аварії та катастрофи.
9. Девіантна поведінка та її види.
10. Організм як відкрита біологічна саморегулююча система, його основні властивості.
11. Суть поняття «небезпека», класифікації небезпек.
12. Розкрийте суть хімічних вражаючих факторів.
13. Розкрийте суть фізичних вражаючих факторів.
14. Сенсомоторні реакції, пам'ять і увага, їх значення для забезпечення безпеки людини.
15. Пожежна безпека, види пожеж та речовини для її гасіння.
16. Перша медична допомога при ураженні струмом, кровотечах та переломах.
17. Техногенні небезпеки та їх наслідки, аварії та катастрофи.
18. Охарактеризуйте стихійні лиха, їх види та прояв на території України.
19. Забруднювачі навколишнього природного середовища та їх вплив на здоров'я людини.
20. Надзвичайні ситуації та їх види. Роль держави під час надзвичайних ситуацій

Зразки тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Питання 1. Опіки поділяються на такі види:	
1. Сильні, середні, прості	
2. легкі, середні, важкі	
3. сильні, середні, легкі	
Питання 2. Біологічна дія електричного струму полягає у	
1. подразненні та збудженні тканин і супроводжується судомним скороченням м'язів	
2. утворення опіків у місцях входу та виходу електричного струму	
3. розклад крові та її похідних компонентів	
4. утворення новітніх нехарактерних сполук в організмі людини, які мають на нього токсичну дію	
Питання 3. Патогенність – це здатність живих істот, а також продуктів їх життєдіяльності викликати захворювання інших організмів	
1. так	
2. ні	
Питання 4. Розставте вогнегасні речовини за способом припинення вогню:	
1. Вогнегасні речовини ізоляції	А. галоїдні вуглеводи, водоброметилові розчини, вогнегасні порошкові сполуки
2. Вогнегасні речовини розчинення	В. вода, водні розчини солей, вуглекислота в снігоподібному стані
3. Вогнегасні речовини охолодження	С. вогнегасні піни та порошкові сполуки, пісок, покривала, щити

4. Вогнегасні речовини хімічного гальмування	D. аргон, азот, водяна пара, леткі інгібітори
Питання 5. За ступенем токсичності рослини поділяються на:	
1. неотруйні, мало отруйні, смертельно отруйні	
2. слабо отруйні, середньо отруйні, сильно отруйні	
3. отруйні, дуже отруйні, смертельно отруйні	
Питання 6. Розрахувати загальний ризик пожеж в Україні, якщо станом на 2014 рік їх відбулося 11177.	
Питання 7. Відчуття світла оком виникає під впливом електромагнітних хвиль довжиною:	
1. 380 – 780 нм	
2. 120 – 260 нм	
3. 280 – 750 нм	
4. 720 – 870 нм	
Питання 8. Система ХАССП – це	
1. контролююча система для забезпечення якості продуктів харчування	
2. перервна система, яка ідентифікує небезпечні чинники, що негативно впливають на якість продуктів харчування	
3. попереджувальна система для забезпечення якості продуктів харчування	
4. контроль безпеки продукції харчування	
Питання 9. Головною умовою існування та сталого складу внутрішнього середовища організму людини є	
1. резистентність	
2. гомеостаз	
3. адаптація	
Питання 10. Яку функцію здійснюють вуглеводи в організмі людини?	
1. Будівельну	
2. Рухову	
3. Захисну	
4. Енергетичну	

9. Методи навчання

1. Методи основі джерел інформації – наочні (метод ілюстрації, показу моделей та спостереження), практичні.

2. За ступенем активізації творчої активності – ігри, метод круглого столу та «лабіринту дій».

3. За рівнем самостійно-пізнавальної діяльності – проблемно-інформаційні, проблемно-пошукові та дослідницькі методи.

4. Інтерактивні методи – метод сценаріїв, робота в малих групах. Технології кооперативного навчання (“робота в парах”, “ротаційні (змінювані) трійки”, “два – чотири – всі разом”, “карусель”, “робота в малих групах”, “акваріум”);

5. Інтерактивні технології колективно-групового навчання (“обговорення проблеми в загальному колі”, “мікрофон”, “незакінчені речення”, “мозковий штурм”, “навчаючи – учусь”, “ажурна пилка”, “аналіз ситуації” (case-метод), “вирішення проблем”, “дерево рішень”);

6. Інтерактивні технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, “спрощене судове слухання” (суд prose), “громадські слухання”, розігрування ситуації за ролями);

7. Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань (“метод ПРЕС”, “займи позицію”, “зміни позицію”, “неперервна шкала думок” (“нескінченний ланцюжок”), дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати).

10. Форми контролю

Відповідно до «Положення про екзамен та заліки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України», затвердженого вченою радою НУБіП України 26 квітня 2023 року, протокол № 10, видами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації.

Поточний контроль знань студентів проводиться під час проведення практичних або лабораторних чи семінарських занять з метою визначення знань про практичне застосування отриманих теоретичних знань студентів.

Проміжна атестація відбувається після вивчення студентами запланованої частини програми дисципліни та перевірка знань студентів отриманих під час навчання аудиторного і самостійного.

Форма проведення проміжної атестації – тестування.

Успішне засвоєння студентами програмного матеріалу є успішним, якщо рейтингова оцінка здобувача становить не менше 60 балів за 100-бальною шкалою.

Підсумкова оцінка складається із підсумків проміжної атестації та семестрової атестації, яка відбувається у формі семестрового заліку або екзамену.

Таблиця 1. Співвідношення між національними оцінками і рейтингом здобувача вищої освіти

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90-100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

11. Методичне забезпечення

- 1 Електронний курс з дисципліни: Безпека праці і життєдіяльності «Безпека життєдіяльності». URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1415>
- 2 Піскунова Л.Е. Бондарь В.І., Зубок Т.О. Безпека праці та життєдіяльності: Підручник. Київ, 2022. 396с.
- 3 Піскунова Л.Е. Робочий зошит для практичного вивчення дисципліни Безпека праці та життєдіяльності студентами денної та заочної форми навчання. Київ, 2023. 110 с.
- 4 Піскунова Л.Е. Методичні рекомендації для вивчення та проведення практичних робіт з дисципліни Безпека праці та життєдіяльності студентами денної та заочної форми навчання. Київ, 2023. 101с.
- 5 Piskunova L., Bondar V. Labor safety and vital activity for students of English groups: Workbook of course. Kyiv. 2019, 202 p.
- 6 Piskunova L. Bondar V. Labor safety and life protection: Study guide. Kyiv. 2020, 306 с.

12. Рекомендована література

Основна

1. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб. / за заг. ред О.П. Яворовського. К.: ВСВ "Медицина", 2015. 288 с
2. Запорожець О.Г., Халмурадов Б.Д., Применко В.І. Безпека життєдіяльності: підручник. К.: "Центр учбової літератури", 2013. 448 с.
3. Гороховський Є.Ю. Безпека життєдіяльності: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра всіх напрямів підготовки. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 105 с.
4. Піскунова Л.Е., Прилипко В.А., Зубок Т.О. Безпека життєдіяльності : підруч. для студ. вищ. закл. освіти України І - ІV рівнів акредитації з галузі знань "Природничі науки". Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2013. 455 с.

5. Гороховський Є.Ю., Литвиненко Р.О. Безпека життєдіяльності : методичні вказівки до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалаврів напрямів підготовки. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 74с.
6. Піскунова Л.Е., Прилипко В.А., Зубок Т.О. Безпека життєдіяльності: підручник. Київ, 2017. 456 с.
7. Желібо Є.П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. / за ред. Є.П. Желібо. – Ірпінь : Ун-т державної фіскальної служби України. 2020. 256 с.
8. Запорожець О.І. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільний захист: підручник. К. : «Центр учбової літератури». 2016. 264 с.
9. Петрук М.П. Безпека життєдіяльності / М.П. Петрук, Х.Я. Гіщак, Н.М. Карп'як та ін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011.– 224 с.
10. Кудрявицька А.М. Білько Т.О. Основи охорони праці: навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2017. 232 с.

Допоміжна

1. Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці: навч. посіб./ Яворовський, О.П. та ін. Київ: «МЕДИЦИНА», 2015. 232 с.
2. Безпека життєдіяльності: Журнали за 2017-2021 роки.
3. Білько Т.О. Домедична допомога на підприємстві: Методичні вказівки щодо проведення ділової гри. Київ, 2020. 18 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної Ради України URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10.06.2023).
2. Сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>. (дата звернення: 10.06.2023).
- 3.
4. Сайт Ради національної безпеки і оборони України URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>. (дата звернення: 10.06.2023).
5. Сайт Міністерства охорони здоров'я України URL: <http://www.moz.gov.ua>. (дата звернення: 10.06.2023).
6. Сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <http://www.menr.gov.ua>. (дата звернення: 10.06.2023).
7. Сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я URL: <https://www.who.int>. (дата звернення: 10.06.2023).